

שו"ת ותרגילים במלאכת מבשל

כיצד מותר להכין תה בשבת?

נשים לב שהשקית תהועלי תה אינם מבושלים, עכשיו השאלה האם יש דרך רק לחמם את השקית תה בלי שיגיעו לשלב הבישול...?

מה הנושא? האם תה הוא בקטגוריה של 'ודאי קלי הבישולי' ואז יהיה אסור להכניסו למים חמים כלל. או שלא, וא"כ לבני ספרד יהיה מותר בכלי שני ולבני אשכנז בכלי שלישי..

נחלקו בזה האחרונים.

יש שלמדו, שתה הוא ודאי קלי הבישול, וכל מים חמים יכולים לבשלו, ועל כן אין שום אפשרות להכין את התה בשבת (ערוך השולחן סכ"ח. שש"כ פ"ג, סד. ועוד).

ויש שלמדו שתה אינו שייך לקטגוריה של 'ודאי קלי הבישולי', ולדעת בני ספרד יהיה מותר בכלי שני ולבני אשכנז בכלי שלישי (אג"מ או"ח ח"ד סי' עד. אור לציון ח"ב פ"ל, ב כתב שמותר **דווקא על ידי עירוי מכלי שני**. וכ"כ בחזו"ע ח"ד עמ' שע"ח שטוב להכין על ידי עירוי מכ"ש).

אז מה יעשו בני אשכנז שנוהגים להחמיר בזה?

למתכון המדוייק, עיין במשנה ברורה בסימן שיח, בס"ק לט.

הכנת קפה בשבת

קפה רגיל... ראשית צריך לבדוק האם הקפה עבר בישול. אם הוא אינו מבושל כלל, יהיה מותר להכין אותו רק במקור חום שלא מבשל אלא רק מחמם (כלי שלישי). ואם הוא כבר מבושל, שוב לא שייך בו לשון בישול אלא רק לשון חימום ומותר להכין אותו גם בכלי ראשון. (בני אשכנז שימו לב לפני שרצים להכין קפה בכלי ראשון יש לעיין בסימן שיח סעיף במשנה ברורה ס"ק עא בסופו).

ואיך נוסיף חלב לתוך הקפה הרוחח? הרי החלב הוא דבר נוזלי שאומנם עבר בישול, אבל כרגע הוא קר... ואם נכניס אותו לתוך כוס הקפה, נבשל אותו!?

תשובה: כל מה שאסור לחמם מאכל נוזלי מבושל שהתקרר, זה דווקא בכלי ראשון אבל בכלי שני מותר. (עיין במשנ"ב בסי' שיח ס"ק לט. שש"כ פ"א, סא).

שאלה: האם מותר להוסיף מים חמים לתוך ספל עם מים קרים כדי לחממם?

תשובה: מותר לחמם מים, אבל אסור לבשל אותם. ולכן עלינו לוודא שאנחנו רק מחממים את המים שבספל על ידי מים חמים שאין בכוחם לבשל. ולכן, אסור לשפוך מים מהמיחם ישירות על המים שבספל, כיון שלמים מהמיחם יש כח לבשל את המים שבספל, אבל כן יהיה מותר לשפוך מים חמים מכלי שני לתוך הספל, כיון שלכלי שני אין כח לבשל מים, אלא רק לחממם (משנה במס' שבת דף מב. ועיין בסי' שיח סעיף יא שמותר לתת קצת מים חמים מכ"ר לתוך הרבה מים קרים אם הם לא יהיו חמים בחום של יד סולדת).

שו"ת ותרגילים במלאכת מבשל

שאלה: האם מותר להוסיף דבש מיץ לימון חלב לתוך כוס תה חמה?

תשובה: גם כאן השאלה האם המים החמים שבכוס התה יבשלו את המשקאות הללו, או רק יחממו אותן. אז בא נראה מה יש לנו כאן... כוס התה היא כלי שני בד"כ. ואנו רוצים להכניס משקה לכלי שני. אם המשקה עבר בישול. בוודאי שיהיה מותר. כיון שכל מה שלמדנו ששייך בישול בדבר לח שהתבשל והצטנן זה דווקא בכלי ראשון, אבל בכלי שני לא. כלומר מותר להכניס כל משקה לח שהתבשל והצטנן לתוך כלי שני חם. ואם הדבש או המיץ לימון או החלב לא עברו בישול, או שאנו לא יודעים אם הם התבשלו או לא, לדעת השו"ע וכן לדעת שו"ע הרב עדיין יהיה מותר להכניס לכלי שני חם כיון שלדעתו לכלי שני אין כח לבשל משקאות כלל. ולכו"ע מותר לתת את הנ"ל בתוך כלי שלישי (שו"ע שיח סעיף יג. הגר"ז בסעיף יב. ולגבי לח שנצטנן עיין משנ"ב בס"ק כג ולט).

שאלה: האם מותר להמיס חמאה ע"ג תפוז רותח? וכן האם מותר להמיס גבינה צהובה ע"ג פסטה רותחת בשבת?

תשובה: אנחנו כבר יודעים מה נקודת השאלה... האם התפוז או רותח יחמם את החמאה או גם יבשל אותה. אז אנחנו יודעים שיש שתי אפשרויות שהחימום רק יחמם ולא יבשל. א. שהמאכל אותו אנחנו רוצים לחמם כבר מבושל. ב. או שהמאכל החם אין לו כח לבשל אלא רק לחמם.

אז לגבי החמאה, גם אם היא עברה בישול, היות והיא התקררה כבר הלך ממנה הבישול, כיון שהיא נחשבת דבר נוזלי (ואין דינה כדבר מוצק, כיון שבטמפרטורה רגילה היא אינה מוצקת אלא נוזלית). אז עכשיו השאלה האם התפוז או רותח יכול לבשל אותה. היכן התפוז או נמצא? בכלי שני! אבל מצד שני, התפוז או מוגדר כ'גוש' – השאלה איך להתייחס לגוש שנמצא בכלי שני, ככלי שני שאינו מבשל. או שהיות והחום שבתוכו נשאר, ואינו מתקרר מחמת הכלי, דינו ככלי ראשון. למעשה, דעת בני אשכנז להחמיר בגוש ולהתייחס אליו ככלי ראשון. אולם בני ספרד אינם מחמירים בגוש יותר משאר דברים, ואם הוא בכלי שני דינו כשאר כלי שני שאינו מבשל.

לסיכום התשובה: לדעת בני אשכנז, אסור להמיס את החמאה ע"ג התפוז או רותח, כיון שגוש דינו ככלי ראשון, והתפוז או רותח יחמם את החמאה אלא גם יבשל אותה. אך לדעת בני ספרד, כיון שגוש שנמצא בכלי שני אינו מבשל, בוודאי שיהיה מותר להמיס את החמאה ע"ג התפוז או רותח.

ולגבי המסת גבינה צהובה בתוך הפסטה החמה שבכלי שני. לבני ספרד יהיה מותר כנ"ל. ולבני אשכנז, תלוי איך מתייחסים לפסטור שהגבינה צהובה עברה. אם נתייחס לפסטור כבישול. אז יהיה מותר להמיס. כיון שהגבינה היא דבר יבש, שלאחר הבישול לא שייך בישול נוסף. אך אם נתייחס לפסטור כבישול חלקי, יהיה אסור. וזה תלוי במחלוקת הפוסקים כפי שנביא בהערה. (ולגבי גוש: עיין ברמ"א ביו"ד סי' צד סעיף ז. ובפמ"ג מ"ז ס"ק יד. וכ"פ בהליכות עולם ח"ד עמ' נ. ובאור לציון פ"ל תשובה טז. ומנהג בני אשכנז מובא בסי' שיח ס"ק מה. ולגבי פסטור עיין בש"כ פ"א אות סד ובהערה קצח שאסר. ובאג"מ ח"ד סי' עד ס"ק ו שהתיר).

שאלה: האם מותר להניח תבנית עם דגים מבושלים על הפלטה בשבת בבוקר?

תשובה: כאן יש לנו שתי שאלות. א. האם חימום הדגים נחשב כבישול או כחימום. ב. היכן ניתן לחמם את הדגים שלא תהיה בעיה של מחזי כמבשל..?

שו"ת ותרגילים במלאכת מבשל

אם הדגים מבושלים לגמרי כבר לא שייך בהם בישול ומותר לחמם אותם. אבל אם יש לדגים רוטב: אז נשאלת השאלה האם מותר לחמם הרי רוטב שהתקרר אינו נחשב מבושל. התשובה לכך, לבני אשכנז באמת יהיה אסור לחמם את הדג עם הרוטב, וע"כ יש להוציא את הדגים מן הרוטב לפני החימום. אך לבני ספרד הדעות חלוקות. יש שאמרו שאם הרוב דגים ויש מיעוט רוטב, מותר לחמם את הדגים עם הרוטב. ויש שאסרו. עיין בהערה בטעם המחלוקת.

היכן נחמם את הדגים? בעצם זו שאלה כללית היכן מותר לחמם מאכלי מבושלים בשבת? התשובה לזה: מותר לחמם במקום שאין דרך לבשל בו. ולכן מותר להניח מאכלים ע"ג כלי כלשהו שנמצא על הפלטה או על הבלעך. ויש שאומרים שמותר להניח ישירות על הפלטה. (לגבי תבשיל שרובו יבש ומיעוטו לח. דעת בני אשכנז מובאת במשנ"ב בסי' ש"ח ס"ק לב. ואם נשאר מעט לחלוחית מותר – עיין באורחות שבת פ"א אות כב. וכן באור לציון פ"ל תשובה יג. אך המנחת כהן התיר. וכ"כ בפמ"ג סי' רנג מ"ז ס"ק יג. וכף החיים שיח סב. וחזו"ע שבת ח"א עמ' פג. ויש מקום להתיר זה ע"פ רבינו ירוחם שמתיר בכל רוטב שמצומק ורע לו).

שאלה: האם מותר להניח סיר חמין לא מבושל על הפלטה לפני השבת?

תשובה: מותר להתחיל בישול לפני שבת. אפילו שהבישול ימשיך בשבת עצמה. ובתנאי שאין חשש שיבוא להגביר את עוצמת האש כדי לזרז את הבישול. ולכן אם האוכל מבושל מותר להניחו על האש. וכן אם האוכל לא מבושל אבל האש עצמה מכוסה, מותר. כיון שכיסוי האש מהווה היכר ששבת היום, ולא יבוא לשחק עם האש. ולכן מותר להניח את הסיר על הפלטה לפני שבת אפילו אם הוא אינו מבושל. אכן עצת הפוסקים להניח רק מאכלים מבושלים כדי שלא יבואו להיכשל בזירוז בישול בטעות (סי' רנ"ג סעיף א ששי"כ פ"א אות עב).

שאלה: האם מותר לכסות את הסירים שעל הפלטה במגבת וכדו'?

תשובה: כאן אנחנו מגיעים לשאלה, איך מותר לחמם מאכלים בשבת.. באילו אופנים...? והתשובה לכך: מותר לחמם אבל אסור להטמין. וא"כ עלינו לבדוק האם כיסוי הסירים שעל הפלטה מוגדר כהטמנה.

ראשית נחזור על הכללים: ההטמנה היחידה המותרת היא: הטמנה בדבר שאינו מוסיף הבל, לפני שבת! אבל בשבת עצמה אסור. והטמנה בדבר המוסיף הבל לעולם אסורה.

מהי הטמנה? כמה כללים: א. שהכיסוי יעטוף ויגע בכלי או באוכל. ב. מטרת ההטמנה לשם שמירת חום ולא לשם ניקיון וכדו'. ג. הטמנה במקצת, לדעת הרמ"א אינה הטמנה. ולדעת השו"ע נחשב הטמנה. ויש שלמדו שכל מה שהשולחן ערוך אומר שהטמנה במקצת שמה הטמנה זה דווקא בדבר המוסיף הבל. אבל בדבר שאינו מוסיף הבל גם הוא מודה שהטמנה במקצת אינה הטמנה.

וכעת ניגש לברר את המציאות: איך מתייחסים למגבת שעוטפת את הסירים שעל הפלטה, האם נאמר שזה כהטמנה בדבר שאינו מוסיף הבל, שהרי המגבת לא מוסיפה שום חום למאכל. אבל מצד שני היות והפלטה מוסיפה חום, אז התוצאה של עטיפת המגבת היא כמו הטמנה בדבר המוסיף הבל.

נחלקו בזה הפוסקים. מנהג בני אשכנז להתייחס לזה כהטמנה בדבר המוסיף הבל. ומנהג בני ספרד שמעיקר הדין מתייחסים למגבת בפני"ע, שאין זו הטמנה בדבר המוסיף הבל.

שו"ת ותרגילים במלאכת מבשל

למעשה: לבני אשכנז יהיה אסור לכסות את הסירים לגמרי. כיון שזו הטמנה בדבר המוסיף הבל שאסורה גם לפני שבת. אבל מותר יהיה לעשות הטמנה במקצת. כלומר להשאיר חלק בסירים שיהיה גלוי.

ובני ספרד: לפני שבת, מותר לכסות את הסירים אפילו לגמרי, כיון שזו הטמנה בדבר שאינו מוסיף הבל. ובשבת עצמה: תלוי איך לומדים בדעת השולחן ערוך, האם הטמנה במקצת מותרת בדבר שאינו מוסיף הבל. (מנהג בני אשכנז מובא בסי' רנו ס"ק מג. ומנהג בני ספרד לגבי הטמנה במקצת בדבר שאינו מוסיף הבל, דעת המתירים: שו"ע הרב סי' רנו קונטרס אחרון ס"ק ב. וכ"כ באור לציון ח"ב יז יב. ודעת המחמירים בשו"ע: המשני"ב ברנ"ג ס"ק סט. וברנ"ח ס"ק ב. ולגבי המנהג להחשיב את הצירוף של המגבת עם הפלטה כהטמנה בדבר שאינו מוסיף הבל: כה"ח רנו ס"ק מג. ובחזו"ע שבת ח"א עמ' נח התיר לכתחילה).

שאלה: סיר חמין (צ'ולנט) המונח על גבי אש או הפלטה האם מותר להוציא ממנו אוכל בכף בעודו על האש או להגיס בו (לחטט ולחפש אחר מאכל מסויים שחפץ בו)?

תשובה: אם יש בסיר החמין חלקים שאינם מבושלים לגמרי, אסור. כיון שיש חשש שפעולה זו תזרוז את הבישול. אך אם הכל מבושל, לדעת השולחן ערוך אסור לערבב אבל מותר להוציא אוכל. ולדעת המשנה ברורה אסור גם להוציא אוכל משום שזה נראה כמו מגיס, ובשעת הצורך מותר להוציא אוכל מלמעלה בלי לחטט ולערבב (שיח סעיף יח. ובאורחות שבת פ"א הערה קפט).

שאלה: במהלך השבת הפלטה התקלקלה, האם מותר להעביר את הסירים לפלטה אחרת?

תשובה: אם האוכל אינו מבושל כל צרכו, ברור שאסור. ואם האוכל מבושל לגמרי. אז השאלה כאן, האם ההעברה לפלטה החדשה מוגדרת כנתינה חדשה או כחזרה. כלומר, לפי מי שמתיר להניח ישירות על הפלטה, כי אין בזה מחזי כמבשל, אז ברור שאין בעיה. אך לפי מי שסובר בפלטה יש מחזי כמבשל ואסור להניח הנחה חדשה אלא רק להחזיר אליה, יש לדון האם מותר במקרה כזה שהפלטה התקלקלה להניח על פלטה אחרת, שמא נאמר שכיון שהפלטה התקלקלה אז זה נחשב שסילקו ממנה את הסירים לגמרי...

למעשה נחלקו בזה הפוסקים כפי שמובא בהערה (עיין באורחות שבת פ"ב אות מט. שהגרש"ז התיר).

שאלה: האם מותר להוסיף מים לתוך סיר חמין שעל הפלטה?

תשובה: צדדי השאלה: א. האם שייך במים הללו בישול או שזה רק חימום. ב. האם כשאנחנו מעבירים את המים מהמיחם לכלי שני זה נחשב שכבר סילקנו אותם מהאש ויהיה אסור להחזיר אותם לכלי ראשון שעל האש. או שכל עוד בדעתנו להחזיר אותם אין זה סילוק.

למעשה: לדעת השולחן ערוך אסור להוסיף מים, כיון שלדעתו ברגע שהמים הרוותחים יוצאים מכלי ראשון, הם נחשבים כאינם מבושלים, ושוב אסור להכניסם לכלי ראשון שעל הפלטה. אולם לדעת בני אשכנז, כל עוד המים חמים הם נחשבים מבושלים. ואין בעיה של מחזי כמבשל, כיון שכל היה בדעתו להחזירו לאש הרי זה מוגדר כחזרה. ויזהר לערות את המים בנחת כדי שלא יכנס לכלל מגיס (סי' רנ"ג סעיף ד. ובבאור ה"ל בשיח סעיף ד ד"ה אם. וכ"כ בחזו"ע שבת ח"א עמ' צד. ודעת בני אשכנז: רנ"ג ד ברמ"א ובשעה"צ ס"ק מז. ששי"כ פ"א יז).